Talvisota nuorukaisen silmin

Hatjalahden karja lähdössä talviselle evakkotaipaleelle 1939.

Marraskuun 30. päivän aamuna aikaisin sai kotonani majoitettuna ollut komppanian päällikkö käskyn lähteä miehineen uuteen sijoituspaikkaan. Näin tyhjenivät kylien talot sotilaista, jotka nyt siirtyivät maastoon niihin paikkoihin, jotka tulivat olemaan heidän puolustuslohkojaan. Näin kertoo Arvo Seitz muistelmissaan, jotka hän kirjoitti vuonna 1987. Julkaisemme ohessa katkelman, jossa kuvataan hatjalahtelaisten lähtöä ja saapumista talvisodan evakkopaikkakunnalle Urjalaan.

Vähitellen päivä valkeni ja tulivat radion uutiset, joissa kerrottiin, että Neuvostoliitto oli aamulla varhain aloittanut hyökkäyksensä maatamme vastaan pitkin koko itärajaamme. Ilmavoimat olivat pommittaneet useita paikkakuntia ja mm Helsingissä oli kuollut useita henkilöitä.

Päivä kului hitaasti. Keräännyttiin radioitten ääreen kuulemaan tietoja tapahtumista ja arvelemaan, mitä tulevaisuus toisi tullessaan. Tieto, että presidentti Kallio oli nimittänyt sotamarsalkka Mannerheimin ylipäälliköksi antoi kaikesta huolimatta luottamusta tulevaisuuteen.

Seuraavana päivänä oli kirkas ilma ja venäläisten lentokoneita lenteli suurin joukoin pitkin päivää. Kävin pyörällä asemalla kaupassa. Ainakin Sinkon kauppa oli toiminnassa ja muistaakseni asiakkaitakin oli melko runsaasti. Ihmiset varasivat evästarpeita, sillä olihan mahdollinen evakkoon lähtö odotettavissa aivan pian. Kotimatkalla lähestyessäni Salmen siltaa tuli suuri joukko, ehkä noin 30 kappaletta, venäläisiä pommikoneita, jotka ilmeisesti olivat palaamassa Viipuria pommittamasta. Siinä menin ensikertaa elämässäni ilmasuojaan. Maantien penkka olikin siihen tarpeeseen oikein sopiva.

Evakuoinnin valmistelu isälle

Illalla saapui isäni, joka nyt oli autonsa kanssa suojeluskunnan käytössä, kotiin yhdessä Yrjöveljensä kanssa, joka nyt oli kyläosaston päällikkö. Heidän tehtävänsä oli suorittaa Hatjalahden kylän asukkaiden evakuoinnin valmistelu. Seuraavana aamuna oli heidän lähdettävä kodeistaan kohti uusia kohtaloita, pois sodan jaloista. Siskoni Sylvi oli juuri vähän ennen sodan alkamista lähtenyt käymään tätimme luona, joka mentyään naimisiin syyskuussa, asui Kotkan lähellä Tavastilassa. Äitini oli nyt kovasti huolissaan siitä, ettei hän vaan lähtisi enää yrittämään kotiin päin, kun tilanne oli nyt tällaiseksi muuttunut.

Lähtö lauantaina

Lauantaiaamuna joulukuun toisena päivänä oli Hatjalahden kylän asukkaiden sitten oltava valmiina lähtemään evakkomatkalle. Me nuoremmat jäisimme vielä koteihimme, sillä olivathan karjatkin vielä paikoillaan ja tarvitsivat hoitajiaan. Äitini pakkasi reppuunsa vähän vaatteita ja evästä. Enempää ei voinut ottaakaan kuin mitä pystyi kantamaan ja niin oli koti jätettävä.

Isäni tehtävänä oli kuljettaa asukkaita Kaislahden asemalle ja niinpä äitinikin pääsi lähtemään hänen mukanaan. Kaislahdesta Kuolemajärven väki joutui jatkamaan matkaansa ensin junalla Uuraan ja Turkinsaaren kautta Säkkijärvelle, jossa he sitten joutuivat olemaan jonkin aikaa.

Me nuoremmat, jotka olimme vielä jääneet paikoillemme, kokoonnuimme minun kotiini, jossa aioimme jatkaa oleskeluamme. Meitä oli tätini Aino Potinkara, naapurin tyttäret Vieno ja Maila Kettinen, Lahja Loukonen sekä Simo Kirjonen.

Lehmille laput kaulaan

Pitkäksi ei meidänkään oleskelumme enää kotipaikoillamme muodostunut, sillä jo seuraavana päivänä puolenpäivän aikoihin tuli minun poikakaverini Onni Mähönen meille tiedon kanssa, että nyt on lähdettävä karjaa ajamaan turvallisimmille seuduille. Lehmille oli jo aikaisemmin valmistettu laput, joissa on merkitty niiden omistajan nimi ja kotipaikka. Nyt nuo tuntolevyt oli laitettava lehmien kaulaan ja sitten matkaan.

Minun kotini oli kirkolta Hatjalahteen päin ensimmäinen, joten täältä olisi aloitettava. Lehmät olivat tietenkin ihmeissään joutuessaan ulos talvisena päivänä. Pian ne kuitenkin jossain määrin rauhoittuivat ja tottuivat kulkemaan tietä pitkin. Sitä mukaa kuin matka edistyi, niin aina jokaisen talon kohdalta liittyi mukaan niin karjaa kuin ajajiakin.

Laumamme vaelsi Hatjalahden kylän läpi ja edelleen Mutalahdesta Hanhiojansuon kautta Johanneksen puolella olevan talon luo, jossa oli määrä yöpyä. En muista, oliko talon oma karja vielä paikoillaan, mutta osaksi ulkorakennuksiin ja osaksi ulos jäi meidän kylämme karja. Onneksi vielä ei ollut kova pakkanen. Mukaan oli liittynyt myöskin muutamia kyläläisiä, jotka olivat hevosineen matkassa. Olipa heillä tavaraakin hieman enemmän, kuin mitä selkäreppuun olisi sopinut. Me nuoremmat miehet, Onni Mähönen, Armas Potinkara, Armas Kaijanen ja minä saimme käskyn lähteä vielä kotiin hakemaan ainakin evästä ja lähteä seuraavana aamuna kylän vielä jäljellä olevan karjan mukaan.

Tulipalojen loimu valaisi taivaanlaen

Palasimme vielä viimeisen kerran koteihimme. Kun kaverini erosivat kukin vuorollaan koteihinsa, kuljin yksin tuon loppumatkan. Vaikka ilta oli jo ehtinyt pitkälle ja muutenkin oli pilvinen ilma, niin valtava tulipalojen loimu valaisi koko taivaanlaen aina puoliväliin, jopa ylikin. Näky oli todella järkyttävä. Kävellessäni siinä yksin tuota tuttua kotikylän tietä, tuli väkisin mieleeni, miten oikeaan osuvat olivat taas kerran nuo laulun sanat: "Syttynyt on sota julma, vihan liekki loimuaa, punainen kaakon kulma, verta tulta ennustaa".

Tuona iltana ja yönä paloivat Karjalan Kannaksen kylät, sillä viholliselle ei haluttu jättää yhtään asuttavaa rakennusta. Siinä menivät jälleen kerran Karjalan heimon suurella vaivalla ja rakkaudella rakennetut kodit ja kylät savuna taivaan tuuliin.

Lähtökohvit

Kotona ei ollut ketään. Ei myöskään ollut sähkövaloa, joten hain kynttilöitä ja niiden valossa etsin jotain syötävää ja aloin sen jälkeen nukkua. Myöhemmin yöllä tuli isäni veljensä Leon kanssa kotiin, joten yhdessä vietimme nuo viimeiset tunnit. Leo-setääni masensi tieto siitä, että hänenkin kotinsa asemalla oli jo palanut. Keitimme aamulla vielä kohvit ja söimme viimeisen kerran yhdessä ja sitten oli erottava.

Kyllä siinä tippa tuli silmään ja nousi pala kurkkuun ajatellessa, että onko tämä nyt todella viimeinen kerta, kun tästä rakkaasta kotiovesta täytyy lähteä. Niin oli kuitenkin tehtävä. Polkupyörällä läksin matkaan. Ajoin nyt aivan aution ja tyhjän Hatjalahden kylän läpi. Tulipalojen loimu oli jonkin verran laantunut, mutta silti itäinen taivas punersi veren karvaisena.

Mutalahdessa kokoonnuimme Putukan talon luona, josta lähdimme matkaan kylän vielä jäljellä olevan karjan kanssa. Joukkoomme kuuluivat hevosineen ja rekineen ainakin Antti ja Mala Akkanen, heidän tyttärensä Martta, Maire ja Ilma. Myöskin Saharin veljekset Vilho ja Niko olivat hevospelillä mukana, samoin joukkomme esimiehenä Mala Rastas vaimonsa ja tämän vanhempien kanssa. Meitä nuorempia poikia olimme sitten Onni Mähönen, Armas Potinkara ja minä. Läksimme matkaan samaan suuntaan kuin olimme eilisiltanakin kulkeneet, mutta nyt emme menneet Johannekseen, vaan matkamme kulki Suokannan kautta Summan ja Huumolan välille Viipurin - Terijoen tielle, jota pitkin jatkoimme Huumolan Autioon, jossa olimme yötä.

Seuraavan päivän etappi ei ollut kovin pitkä, sillä jäimme yöksi Säiniölle Liimatan kartanoon. Seuraavana aamuna tapahtui yllätys, kun Mala Rastas ilmoitti lähtevänsä jatkamaan matkaansa vaimonsa ja tämän vanhempien kanssa yksikseen. Ja niin myöskin tapahtui. Joukkomme oli nyt aikalailla yllättävän tilanteen edessä, sillä ilman johtoa ei kukaan tiennyt, miten meneteltäisiin. Liimatan kartanon isäntäväen toimesta ruvettiin tilannetta selvittämään ja viranomaisten taholta tuli päätökseksi, että lehmät ajetaan Tammisuon teurastamolle ja jätetään sinne. Näin sitten tehtiinkin. Matka Tammisuolle ei ollut kovin pitkä ja niinpä me olimme hyvissä ajoin perillä.

Pyörillä eteenpäin

Nyt meitä tietysti helpotti se, ettei enää ollut huolta lehmistä, mutta mikä olisi oma päämäärämme, siitä ei kenelläkään ollut mitään tietoa. Läksimme jatkamaan matkaamme Lappeenrantaa kohti ja saavuimme iltahämärissä Lauritsalaan, jossa olimme yötä. Ilmeisesti se oli jokin seurojentalo, jossa oli järjestetty mahdollisuus ruokailuun ja yöpymiseen. Matkalaisia oli muitakin ja muilta paikkakunnilta.

Seuraavana päivänä jatkoimme taivaltamistamme ja yövyimme jossakin Savitaipa-

Nikolai (Nikka) Seitz sodan aikana.

Kirjoittaja Arvo Seitz siskonsa Sylvin kanssa vanhempiensa Elina ja Nikolai Seitzin sylissä lapsena.

leen seudulla. Kun kukaan ei tässä vaiheessa tiennyt, mikä olisi kuolemajärveläisten sijoituspaikka, niin päättivät hevosmiehet jäädä tähän, kunnes saataisiin tietoa siihen, mihin oikein oltaisiin menossa. Me Onni Mähösen kanssa päätimme lähteä polkupyörillä jatkamaan kohti Mikkeliä siinä toivossa, että jos sieltä mahdollisesti saisimme tietää, mikä olisi lopullinen sijoituspaikkamme. Matkaa Mikkeliin oli 90 kilometriä ja talvinen päivä oli lyhyt.

Eräässä talossa Ristiinan kirkolla saimme yösijan ja seuravana päivänä puolenpäivän aikaan saavuimme Mikkeliin. Oli kulunut viikko, kun läksimme kotoamme. Vapaaseurakunnan kirkko oli järjestetty siirtolaisten ruokailu- ja majoituspaikaksi. Päivät kuluivat odotellessa tietoa päämäärästä ja tutustuttaessa kohtalotovereihin. Mikkelin katukuvassa oli huomattavan paljon sotilashenkilöitä, koska päämaja oli sijoitettu sinne.

Urjalaan

Viikon verran Mikkelissä oltuamme saimme tietää, että kuolemajärveläisten sijoituspaikka on Urjala ja sinne tulisi meidänkin nyt lähteä. Saimme poliisilaitokselta litterat junamatkaa varten. Laitoimme pyörät matkatavaravaunuun. Matka kesti vuorokauden verran ja se tapahtui Pieksämäen, Haapamäen ja Tampereen kautta. Kun sitten Toijalassa oli junanvaihto, niin alkoi samasta junasta ilmaantua asemalaiturille meille tuttuja kotikylän miehiä. He olivat karjan kanssa kulkeutuneet Ylivieskan seutuville, jonne lehmät oli sijoitettu paikkakuntalaisten hoitoon ja niin hekin olivat tulossa Urjalaan.

Yön vietimme Urjalan aseman vieressä olevassa rukoushuoneessa. Jostakin saimme tietää, että Nuutajärven ja Menosten kyliin oli sijoitettu Kuolemajärven siirtolaisia. Aapo Kaijanen oli myös polkupyörällä liikkeellä ja hän tuli kolmanneksi mieheksi joukkoomme ja niin läksimme polkemaan kohti Nuutajärveä.

Siellä oli lasitehtaan alueella enemmänkin kotipuolemme väkeä, mutta ei kuitenkaan meidän omaisiamme. Tapasin mm. lähinaapurimme Mari ja Mala Loukosen ja koulutoverini Annikki Akkasen, mutta eivät hekään tienneet äidistäni muuta kuin, että oli hän Säkkijärvellä ollut muiden mukana.

Hatjalahtelaisia Menosissa

Me jatkoimme kolmisin matkaamme edelleen ja tulimme pian Menosten kylään. Siinä oli kauppa ja juuri kun tulimme pihalle, niin tulivat kaupasta ulos naapurini Aleksander Kettinen ja Aapo Kaijasen appiukko Jooseppi Akkanen, joka kertoi perheensä olevan aivan lähellä sijaitsevassa talossa. Menimme yhdessä Maunulan kartanoon, johon mekin Onnin kanssa saisimme toistaiseksi jäädä, kunnes saisimme yhteyden omaisiimme.

Näin kului muutama päivät ja nyt alkoivat myöskin nuo talvisodan ajan kovat pakkaset. Olin lähtenyt kotoa kumiteräsaappaissa ja kun muita jalkineita ei ollut, läksin eräänä päivänä Urjalan kirkolle ostamaan sopivampia talvijalkineita. Kun olin ostokseni suorittanut ja olin lähdössä takasin, niin yllättäen kohtasin tiellä naapurin tyttäret Vieno ja Maila Kettisen. He olivat tulleet jo edellisenä päivänä ja olivat silloin tavanneet minun äitini ja tiesivät hänen osoitteensa. Minä puolestani tiesin heidän kotiväkensä olinpaikan, sillä olinhan käynyt heitä tapaamassa. Näin ollen oli kohtaamisemme hyödyllinen meille kaikille. Yhdessä läksimme kohti Menosten kylää ja minä saatoin heidät perille.

Äiti löytyi Matkusta

Seuraavana päivä läksimme Onnin kanssa jälleen pyörinemme matkaan. Menimme kohden Matkun asemaa, jonka lähettyvillä tiesin äitini olevan. Paikka löytyikin helposti. Heitä oli useita naisia samassa huoneessa ja niinpä hän lähti päivällä tiedustelemaan, että löytyisikö jostakin vapaata huonetta, jotta voitaisiin päästä yhteen. Sellainen löytyikin ja niinpä me Onnin kanssa teimme vielä kerran reissun Maunulan kartanoon, josta haimme reppumme ja poljimme takaisin Matkuun. Ilta oli jo ehtinyt pitkälle. Oli kova pakkanen, tähtikirkas taivas ja kaunis kuutamo. Oli jouluaatto.

Talo, johon pääsimme asumaan, oli aivan rautatien varressa. Se oli VR:n omistama ja siinä asui aseman kirjuri Rautamaa perheineen. Talonväki otti meidät oikein ystävällisesti vastaan ja tuntui miellyttävältä, kun nyt ilmeisesti eräs vaihe evakkomatkastamme oli takanapäin.

Kohta joulun jälkeen pääsi isäni muutaman päivän lomalle. Hän oli Johanneksen suojeluskunnan mukana, jonka käyttöön hänet autoineen oli määrätty. Eräänä iltana, vähän sen jälkeen, kun iltajuna oli mennyt ja olimme jo nukkumassa, kuului joku koputtavan talomme ovelle. Talon rouvan mentyä avaamaan, hän tuli puolestaan koputtamaan meidän ovellemme kertoen samalla, että täällä on nuori tyttö, joka kysyy Seitzin perhettä. Siskoni Sylvi, joka vähän ennen sodan syttymistä oli lähtenyt Kymiin tätinsä luokse kylään, eikä päässyt palaamaan kotiin, oli saatuaan olinpaikkamme tietoonsa lähtenyt tulemaan luoksemme. Näin meidän nelihenkinen perheemme oli päässyt toistensa yhteyteen Hämeessä kaukana kodistamme ja kotiseudustamme.

Gabriel Nenosen talo Hatjalahdessa. Taulu on maalattu 1942 otetusta valokuvasta.

Summa otsikoissa

Aika kului eteenpäin päivä kerrallaan. Evakot tapailivat toisiaan. Kansa oli toiveikas. Sotatapahtumatkin olivat rohkaisevia. Myöskin kotiseutumme nimi alkoi esiintyä jatkuvasti rintamatilanteesta kertovissa uutisissa. Päivittäin torjuttiin Hatjalahden järven pohjoispuolella vihollisten hyökkäykset ja ennen kaikkea Summa, tuo yksi kylä Kuolemajärven lukuisten kylien joukossa, tuli silloin koko maailman tietoisuuteen. Siellä vihollinen hyökkäsi jatkuvasti ylivoimaisin joukoin, mutta toistaiseksi se aina tuli torjutuksi ja Mannerheimlinja kesti. Sota vaati myöskin oman veronsa ja niinpä tietoja kaatuneista saapui sekä paikkakuntalaisille että siirtolasille. Ensimmäisenä kuolemajärven miehistä kaatui Tauno Muurinen Akkalasta.

Helmikuun loppupuolella tilanne ratkaisevasti huononi, vaikkei sitä kotirintamalla heti tajuttu. Näin myös Summan lohkolla oli annettava periksi. Kuolemajärven pitäjä oli kokonaisuudessaan viholliseen hallussa. Maaliskuun alussa tilanne kävi edelleen huonommaksi, mutta nyt alkoi liikkua joitakin huhuja rauhanneuvotteluista.

Maaliskuun 13. päivä

Maaliskuun 13. päivänä äitini oli lähtenyt asioille Koijärven kirkolle ja me olimme siskoni kanssa asunnollamme, kun talon isäntä kertoi Ruotsin radiosta kuulleensa, että rauha olisi tehty ja ehdot olisivat kovin raskaat. Pian sitten tulikin radiosta ministeri Tannerin puhe, joka oli järkyttävää kuultavaa. Kotiseutumme ja lisäksi suuri osa Karjalaa oli menetetty. Tuntui vaikealta käsittää tätä kaikkea.

Palattuaan matkaltaan äitini kertoi ihmisten olleen epätoivoissaan saatuaan tietoonsa tämän ikävän uutisen. Jokaiselle tuli väkisin mieleen ajatus, mitä nyt tulisi tapahtumaan. Mikä olisi kohtalomme tästä eteenpäin?

Myöhemmin, kun asioista saatiin enemmän tietoa mm. lomalle päässeiltä rintamamiehiltä, alettiin ymmärtää, että rauha oli sittenkin tullut melkeinpä viime hetkellä, sillä niin loppuun kuluneita alkoivat voimavaramme olla. Rauha, vaikkakin ankarin ehdoin, oli sittenkin parempi vaihtoehto. Säilyihän sentään suurin osa isänmaastamme niin, että elintilaa vielä löytyisi kaikille.

Turun Tilikeskus Oy
- vahva yhteistyökumppani kaikissa tiliasioissa jo 30 vuotta

TILITOIMISTOPALVELUT

TALOUSHALLINNON ATK-PALVELUT

VEROTUS JA MUUT TALOUS-
HALLINNON ERITYISPALVELUT

Yhteyshenkilömme tiliasioissa:
Toimitusjohtaja, ekonomi Juhani Vähäsalo, HTM
Ekonomi Jouko Manni

TURUN
TILIKESKUS

TURUN TILIKESKUS OY
Brahenkatu 11 D, 20100 Turku
Puh. (921) 269 9323 Fax (921) 250 2634